

Printed in Germany by Birkbeck Press, London, 1994
ISBN 0 00 711 111 1
© Birkbeck Press, 1994

Printed in Germany by Birkbeck Press, London, 1994
ISBN 0 00 711 111 1
© Birkbeck Press, 1994

Printed in Germany by Birkbeck Press, London, 1994
ISBN 0 00 711 111 1
© Birkbeck Press, 1994

Printed in Germany by Birkbeck Press, London, 1994
ISBN 0 00 711 111 1
© Birkbeck Press, 1994

Printed in Germany by Birkbeck Press, London, 1994
ISBN 0 00 711 111 1
© Birkbeck Press, 1994

IV

Printed in Germany by Birkbeck Press, London, 1994
ISBN 0 00 711 111 1
© Birkbeck Press, 1994

Printed in Germany by Birkbeck Press, London, 1994
ISBN 0 00 711 111 1
© Birkbeck Press, 1994

Printed in Germany by Birkbeck Press, London, 1994
ISBN 0 00 711 111 1
© Birkbeck Press, 1994

Итого: 30 731 36 731 2004.10.29

IV

X:

, 2004. - 68 .

B.

C.

B.

C.

A.

B.

(6 29.10.2004 .)

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета практичних і лабораторних занять з криміналістики – допомогти студентам набути практичних навиків у застосуванні науково-технічних засобів, оволодіти тактичними прийомами проведення слідчих дій, вивчити окремі методики розслідування злочинів.

Згідно з навчальною програмою дана робота складається з чотирьох розділів: “Методологія криміналістики”, “Криміналістична техніка”, “Криміналістична тактика”, “Методика розслідування окремих видів злочинів”. У кожному розділі до тем наведені найважливіші питання, список літератури, завдання, лабораторні роботи з рекомендаціями щодо їх виконання.

Розділи “Криміналістична тактика” і “Методика розслідування окремих видів злочинів” містять фабули конкретних кримінальних справ, матеріали яких необхідні для виконання завдань з планування розслідування, для підготовки планів та проведення ділових ігор з окремих слідчих дій, складання процесуальних документів.

Список літератури до всіх тем

- Белкин Р.С. Курс криминалистики: В 3 т. – М.: Юристъ, 1997.
- Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия. – М.: Мегатрон XXI, 2000.
- Криміналістика: Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів / За ред. В.Ю. Шепітька. – Х.: Право, 1998.
- Криміналістика: Підручник / За ред. В.Ю. Шепітька. – К.: Ін Юре, 2001.
- Криміналістика: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / За ред. В.Ю. Шепітька. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Ін Юре, 2004.
- Криминалистика: Учебник / Под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина. – М.: Высш. шк., 1994.
- Криминалистика: Учебник / Отв. ред. Н.П. Яблоков. – М.: БЕК, 1995.

Курс криміналістики: В 3 т. / Под ред. О.Н. Коршуновой и А.А. Степанова. – С.-Пб.: Юрид. центр Пресс, 2004.

Настільна книга слідчого: Наук.-практ. посібник / Кол. авт.: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, Г.А. Матусовський та ін.; За ред. В.Я. Тація. – К.: Ін Юре, 2003.

Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / Под ред. В.К. Лисиченко. – К.: Выща шк., 1988.

Шепітько В.Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / За ред. акад. НАН України В.Я. Тація. – Х.: Право, 2001.

Шепітько В.Ю. Криміналістика. Словник термінів. – К.: Ін Юре, 2004.

Шепітько В.Ю. Довідник слідчого. – К.: Ін Юре, 2003.

Розділ І. МЕТОДОЛОГІЯ КРИМІНАЛІСТИКИ

Т е м а. КРИМІНАЛІСТИЧНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ

(4 год)

З а н я т т я 1. Сутність і значення криміналістичної ідентифікації

П л а н

1. Поняття, наукові основи і значення ідентифікації, її види.
2. Об'єкти криміналістичної ідентифікації та їх класифікація.
3. Поняття та класифікація ідентифікаційних ознак.
4. Значення встановлення групової належності й тотожності в цивільному та кримінальному судочинстві.

Під час практичного заняття під керівництвом викладача студенти використовують висновки судових експертиз, на основі яких розглядають об'єкти ідентифікації, значення встановлених

фактів тотожності, ідентифікаційні ознаки.

Завдання. Відповідно до умов кожної фабули визначити: 1) вид ідентифікації; 2) відображувані та відображуючі об'єкти.

Ф а б у л и

1. При розслідуванні крадіжки з супермаркету “РОСТ” виявлено сліди взуття. Слідчий сфотографував сліди методом масштабної зйомки і виготовив гіпсові зліпки. У підозрюваних Зубова і Рикова при обшуку було виявлено взуття. Слідчий направив експерту вилучене взуття, гіпсові зліпки і фотознімки сліду. На розгляд експерта було поставлено таке запитання: чи є сліди, виявлені і вилучені на місці скоєння крадіжки, слідами взуття, яке вилучено у підозрюваних Зубова і Рикова?

2. При розслідуванні шахрайства з фінансовими ресурсами обвинувачений Журов заявив, що підписи на платіжних дорученнях йому не належать. Слідчим призначено судово-почеркознавчу експертизу, для провадження якої він направив такі матеріали: платіжні доручення; вільні, умовно-вільні та експериментальні зразки почерку обвинуваченого Журова.

3. 27 жовтня 200__р. у районі вул. Механізаторської було вчинено згвалтування. Потерпіла Бабкова на допиті повідомила, що достатньо чітко запам'ятала прикмети злочинця: вузькі губи, чорні брови, розкосі очі і татуювання на правій руці. Слідчий вирішив провести впізнання підозрюваного.

4. При проведенні судово-медичної експертизи з тіла потерпілого було вилучено частину леза ножа. У підозрюваного при обшуку виявлено ніж з відламаним кінцем.

5. На місці події виявлено чіткі відбитки пальців рук. У підозрюваних у вчиненні злочину Шилова і Дурова слідчий відібрав відбитки їх пальців і направив на експертизу.

6. Свідок злочину Тимошук повідомила слідчому, що раніше бачила особу, яка вчинила злочин, була з ним у дружніх стосунках і має його фотозображення.

З а н я т т я 2. Загальна методика ідентифікаційної експертизи

П л а н

1. Мета і сутність ідентифікаційної експертизи.
2. Стадії ідентифікаційного експертного дослідження.

На занятті використовуються висновки судових експертиз, на основі яких розглядаються об'єкти ідентифікації, значення встановлених фактів тотожності, ідентифікаційні ознаки, стадії дослідження, узагальнення та оцінка результатів досліджень.

Д о д а т к о в а л і т е р а т у р а

- Белкин Р.С., Сегай М.Я. Равен самому себе. – К., 1991.
Колдин В.Я. Идентификация при расследовании преступлений. – М., 1978.
Сегай М.Я. Методология судебной идентификации. – К., 1970.
Седова Т.А. Проблемы методологии и практики нетрадиционной криминалистической идентификации. – Л., 1986.

Розділ II. КРИМІНАЛІСТИЧНА ТЕХНІКА

Т е м а 1. ОСНОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ

(2 год)

П л а н

1. Поняття та галузі криміналістичної техніки.
2. Завдання криміналістичної техніки в розслідуванні та запобіганні злочинам: а) виявлення; б) фіксація; в) вилучення; г) зберігання судових доказів; д) підготовка матеріалів для експертизи; ж) дослідження доказів.
3. Доказове значення результатів застосування криміналістичної техніки.

4. Методи техніко-криміналістичного дослідження.

5. Криміналістична техніка слідчого, оперативних працівників, прокурора-криміналіста.

На занятті вивчаються такі технічні засоби: універсальний криміналістичний комплект слідчого, дактилоскопічна валіза, фотовідеокомплект слідчого, фотонабір слідчого, комплект науково-технічних засобів працівника ДАІ та ін.

Д о д а т к о в а л і т е р а т у р а

Гончаренко В.И. Научно-технические средства в следственной практике. – К., 1984.

Сорокин В.С. Предварительное исследование вещественных доказательств в ультрафиолетовых лучах. – М., 1982.

Універсальний криміналістичний комплект слідчого: Практик. посібник / Уклад.: Шепітько В.Ю., Борисенко І.А., Булулуков О.Ю., та ін. – Х., 2004.

Т е м а 2. СУДОВА ФОТОГРАФІЯ

(6 год)

З а н я т т я 1. Основи судової фотографії

П л а н

1. Поняття і значення судової фотографії.
2. Види та методи судової фотографії.
3. Судово-оперативна фотографія.
4. Судово-дослідницька фотографія.
5. Процесуальне оформлення застосування судової фотографії.

Додаткова література

Колисниченко А.Н., Найдис И.Д. Судебная фотография. – Х., 1981.

Постіка І.В. Судова (криміналістична) фотографія: теорія і практика: Монографія. – Одеса, 2002.

Салтевский М.В., Лысов Н.Н. Криминалистическая фотография, кинематография и видеозапись в правоохранительной деятельности: Учеб. пособие. – К., 1993.

З а н я т т я 2. Судово-оперативна фотозйомка на місці події

Л а б о р а т о р н а р о б о т а 1

Заняття групи здійснюється під керівництвом викладача на полігоні для практичного опрацювання техніки фотозйомки. Кожен студент повинен виконати такі види зйомки:

орієнтовну панорамним методом (2 – 3 знімки);

оглядову (2 знімки);

вузлову (1 знімок);

детальну масштабним методом: сліди ніг, протектора, предмета (речового доказу) – 1 знімок.

Завдання:

1. У позааудиторний час обробити фотоплівку і виготовити фотознімки розміром 6×9 см.

2. Скласти фрагмент протоколу огляду місця події, зробити фототаблицю до нього (див. зразки).

Протокол
огляду місця події
(фрагмент)

м. Харків

30 вересня 200__ р.

...У ході огляду місця події була здійснена фотозйомка фотоапаратом “Зеніт-122” (об’єктив “HELIOS-44М”, фотоплівка чутливістю 100 од.) при природному освітленні, застосована витримка 1/60 с., діафрагма – 5,6...

Поняті   (підписи)   (розшифровка підписів)
Слідчий   (підпис)   (розшифровка підпису)

Фототаблиця

до протоколу огляду місця події від “30” вересня 200__ р.

Фото 1. Орієнтовний знімок. Найменування об’єкта зйомки, метод, яким її виконано. (Негатив).

Фото 2. Оглядовий знімок. Найменування об’єкта зйомки. (Негатив).

Фото 3. Вузловий знімок. Найменування об’єкта зйомки. (Негатив).

Фото 4. Детальний знімок. Найменування об’єкта зйомки, метод її виконання. (Негатив).

Слідчий   (підпис)   (розшифровка підпису)

**З а н я т т я 3. Особливості фотозйомки об’єктів,
найбільш поширених у слідчій практиці**

П л а н

1. Упізнавальна фотозйомка.
2. Фотографування трупа на місці події.
3. Фотозйомка окремих предметів та слідів.
4. Фотозйомка документів.

На занятті здійснюється аналіз результатів лабораторної роботи 1.

Т е м а 3. ТРАСОЛОГІЯ

(8 год)

З а н я т т я 1. Трасологія. Сліди рук людини

П л а н

1. Поняття трасології та її значення. Поняття сліду в трасології.
2. Класифікація слідів та види об'єктів, які пов'язані з механізмом слідоутворення.
3. Трасологічні експертні дослідження.
4. Особливості шкіри на долонній поверхні рук. Папілярні узорі, їх види. Механізм утворення слідів рук.
5. Види слідів рук: об'ємні, поверхневі; видимі, маловидимі та невидимі; безбарвні та забарвлені.
6. Дактилоскопічна експертиза.

Д о д а т к о в а л і т е р а т у р а

- Крылов И.Ф. Криминалистическое учение о следах. – Л., 1976.
- Найдис И.Д. Использование следов рук при расследовании преступлений. – К., 1988.
- Найдис И.Д. Следы орудий взлома и инструментов: Учеб. пособие. – Х., 1979.
- Осмотр места происшествия: Справочник следователя. – М., 1982.
- Салтевский М.В. Следы человека и приемы использования их для получения информации о преступнике и обстоятельствах преступления. – К., 1983.

При розгляді видів відбитків пальців рук використовуються фотознімки та зразки зі слідами.

Студенти вивчають способи виявлення, фіксації та вилучення слідів рук на місці події. Особливу увагу слід звернути на технічні прийоми виявлення та фіксації маловидимих і невидимих слідів рук, правила опису в протоколі огляду предметів зі слідами рук. Під час вивчення технічних засобів виявлення, фіксації та вилучення слідів рук студенти готуються до

виконання лабораторної роботи 2. На занятті демонструється відеофільм (10 – 12 хв).

З а н я т т я 2. Сліди рук людини

Л а б о р а т о р н а р о б о т а 2

Студенти вивчають техніку виявлення, фіксації та вилучення слідів рук на різних предметах, використовуючи комплект технічних засобів: фотоапарат “Minolta” або “Зеніт”; штатив для зйомки; струбцину; масштабну лінійку; тросик; подовжувальні кільця.

Завдання:

- 1.** Провести огляд предмета зі слідами рук.
- 2.** Скласти фрагмент протоколу огляду місця події з описом слідів рук і предмета, на якому їх виявлено.
- 3.** Сфотографувати загальний вид предмета зі слідами рук масштабним способом і виготовити знімок розміром 9×12 см.
- 4.** Сфотографувати з подовжувальними кільцями окремий слід пальця на предметі в натуральну величину і виготовити знімок розміром 6×9 см.
- 5.** Виготовити фототаблицю за наданим зразком. Фрагмент протоколу і фототаблиця подаються для перевірки викладачеві.

Опис слідів рук у протоколі здійснюється за такою схемою:

- а)** найменування, індивідуальні ознаки і місцезнаходження предмета зі слідами рук;
- б)** місце розташування слідів на об'єкті (указуються за системою прямокутних координат); якщо припускається, що сліди залишені однією рукою, то відзначається їх взаємне розташування, а також розміри;
- в)** вид слідів (об'ємні, поверхневі); вид і колір речовини, якою створено сліди;
- г)** тип папілярного узору слідів (дуговий, петльовий, завитковий);
- д)** спосіб виявлення, вилучення, фіксації слідів.

Протокол
огляду місця події
(фрагмент)

м. Харків

10 квітня 200__р.

... На столі серед різних паперів виявлено перепустку № 11113, яка має такі реквізити: на чіє ім'я, ким, коли, для чого видана, строк дії та ін.

Розмір перепустки (довжина, ширина в сантиметрах, міліметрах). На нижній частині перепустки шляхом оброблення останньої порошком заліза за допомогою магнітної щіточки виявлено два сліди пальців рук. Перший слід виявлено в лівому нижньому куті документа; слід чіткий, його розміри (довжина, ширина в міліметрах). Папілярний узор цього сліду (дуговий, петльовий, завитковий). На відстані ... мм від лівого нижнього кута і ... мм від нижнього краю перепустки виявлено другий слід пальця; його розмір (довжина, ширина в сантиметрах), папілярний узор (дуговий, петльовий, завитковий).

...Під час огляду місця події проведено фотозйомку фотоапаратом "Зеніт-122", об'єктив "HELIOS-44М", фотоплівка чутливістю 100 од., при природному освітленні, застосована витримка 1/60 с., діафрагма – 5,6.

Поняті	(підписи)	(розшифровка підписів)
Слідчий	(підпис)	(розшифровка підпису)

Фототаблиця

до протоколу огляду місця події від 10 квітня 200__р.

Фото 1. Загальний вигляд предмета (зазначити, якого саме) зі слідами рук (розмір фотознімка 9×12 см).

Фото 2. Детальний знімок сліду пальця (розмір фотознімка 6×12 см).

Слідчий	(підпис)	(розшифровка підпису)
---------	----------	-----------------------

Примітки:

1. Проявлення фотоплівки і виготовлення фотознімків провадяться самостійно у фотолабораторії у відведений для виконання лабораторної роботи час.

2. Фрагмент протоколу і фототаблиця виконуються на стандартних білих аркушах паперу формату А4.

З а н я т т я 3. Сліди ніг людини. Сліди транспортних засобів

П л а н

1. Види слідів ніг та їх значення для розслідування злочинів.
2. “Доріжка” слідів та її елементи.
3. Види слідів транспортних засобів.
4. Визначення моделі шини і напрямку руху транспортних засобів по слідах.
5. Способи фіксації і вилучення слідів ніг і транспортних засобів.

Студенти вивчають правила огляду слідів взуття та транспортних засобів і техніку виготовлення зліпків наливним та насипним способами, а також способи фіксації слідів на сипучому ґрунті (пилу).

Л а б о р а т о р н а р о б о т а 3

Наочне приладдя та обладнання: таблиці зразків “доріжки” слідів і узорів протекторів шин; зразки слідів; фотоапарат “Зеніт”; гіпс; чаша та матеріали для виготовлення зліпків.

Завдання:

1. Виявити (нанести) на місцевості (учбовий полігон) об’ємний слід взуття або транспортного засобу. Провести огляд і вимірювання цього сліду.

2. Провести масштабну фотозйомку сліду ноги або транспортного засобу.

3. У позааудиторний час скласти фрагмент протоколу огляду місця події (описати слід) і виготовити гіпсовий зліпок об’ємного сліду.

Протокол
огляду місця події
(фрагмент)

м. Харків

15 жовтня 200__р.

... Від воріт, які розташовані в північній частині двору, у напрямку до будинку торгової бази на снігу виявлено “доріжку” слідів взуття. “Доріжка” має 8 пар слідів, відбитки носків спрямовані в бік будинку. Довжина “доріжки” слідів 4 м.

У результаті вимірювання елементів “доріжки” слідів одержані такі дані:

довжина кроку лівої ноги – 35-38 см;

довжина кроку правої ноги – 32-34 см;

ширина кроку – 5-7 см;

кут кроку лівої ноги – позитивний, 20-22°;

кут правої ноги – позитивний, 23-25°.

Серед слідів виявлено один чіткий, утворений взуттям для правої ноги. Цей слід має відбиток підметки, проміжної частини і підбора (якщо таких немає, указати). При виміру даного сліду взуття правої ноги встановлено: загальна довжина сліду ... см; ширина відбитка підметки (у широкому місці) ... см, довжина відбитка підметки ... см; ширина відбитка проміжної частини ... см, довжина її відбитка ... см; форма підметки характеризується гострим носком, прямим заднім краєм (опис).

Передній край сліду підбора вигнутий (може бути і прямий, скошений та ін.). На дні сліду підбора розташовані десять круглих виступів. По внутрішньому краю проміжної частини розташовані три заглиблення на відстані 1 см один від одного.

Даний слід описано в протоколі огляду, після чого виготовлено гіпсовий зліпок сліду.

Зліпок сліду загорнуто в аркуш білого паперу і упаковано у фанерний ящик, який перев'язано шпагатом і опечатано сургучем, на печатці текст: “Слідчий прокуратури 116”.

Поняті (підписи) (розшифровка підписів)

Слідчий (підпис) (розшифровка підпису)

Приблизний опис слідів транспортних засобів
у протоколі огляду
(фрагмент)

... На дорозі, яка веде із с. Ракитного в с. Майське, на відстані 2 км від с. Ракитного, на проїжджій частині, на вологому піщаному ґрунті виявлено об'ємні сліди автотранспортного засобу. Сліди починаються від краю дороги, потім виходять до її центру і прямують у бік с. Майського. Оглядом встановлено, що ширина колії 1590 мм, ширина сліду протектора – 182 мм. Протектор усіх чотирьох слідів має однаковий узор “ялинки”. Розмір заглиблень прямокутної форми – 90×20×10 мм, кут між ними становить 115 – 120°, відстань між заглибленнями – 500 мм.

З а н я т т я 4. Сліди знарядь злому та інструментів

П л а н

1. Види слідів знарядь злому та інструментів, їх класифікація.
2. Способи фіксації слідів знарядь злому.
3. Методи фіксації результатів огляду заборів при зломі вікон, дверей, проломів підлоги, стелі тощо.
4. Трасологічна експертиза слідів знарядь злому та інструментів.

Після вивчення питань плану студенти виготовляють зліпки зі слідів, знайомляться з матеріалами трасологічної експертизи.

Наочне приладдя та обладнання: таблиці зразків і знарядь злому; набір копій слідів знарядь злому, виготовлених за допомогою паст “К”, “СКТН-1”, “У-4” та ін.; предмети з відбитками знарядь злому для виготовлення копій; синтетичні матеріали.

Т е м а 4. СУДОВА БАЛІСТИКА

Заняття 1. Основи судової балістики. Слідчий огляд зброї і слідів пострілу (2 год)

П л а н

1. Поняття судової балістики та її значення в розкритті злочинів. Об'єкти судово-балістичного дослідження.

2. Класифікація вогнепальної зброї і боєприпасів до неї. Сліди дії вогнепальної зброї, їх види.

3. Механізм утворення слідів на кулях та гільзах і значення цих слідів для розслідування.

4. Методика визначення напрямку пострілу по слідах дії зброї.

5. Методика огляду боєприпасів зброї та слідів її застосування на місці події.

6. Методи виявлення, фіксації, вилучення зброї, боєприпасів, слідів пострілу і дослідження їх на місці події.

При вивченні питань 2 – 4 використовуються експонати і макети музею.

При розгляді питання 2 демонструється комп'ютерна програма “Ручна вогнепальна зброя”.

При розгляді питання 6 демонструється техніка візування, ознаки пробоїн на різних перешкодах. Під час заняття демонструється відеофільм (10 – 12 хв).

Д о д а т к о в а л і т е р а т у р а

Вогнепальна травма: Перелік питань, що можуть бути поставлені судовому експерту з приводу заподіяння вогнепальної рани // Юрид. вісн. України. – 1999. – № 17.

Горбачев И. Любое оружие оставляет следы (экспертиза оружия и следов выстрела) // Закон. – 1998. – № 1. – С.110-112.

Ермоленко Б.Н. Теоретические и методические проблемы судебной баллистики. – К., 1976.

Кафанов А.В. Вплив перешкод на характер вогнепальних ушкоджень // Вісн. Луганськ. ін-ту внутр. справ МВС України. Вип.4. – Луганськ, 1998. – С.142-148.

Куценко С.В. Класифікація куль для гладкоствольної зброї // Укр. судово-медич. вісн. – 1999. – № 2. – С.15.

Попов В.Л., Шигеев В.Б., Кузнецов Л.Е. Судебно-медицинская баллистика. – С.-Пб., 2002.

Сташенко Е.И. Отождествление канала ствола огнестрельного оружия по выстреленной пуле (Механизм образования следов и устойчивость признаков): Учеб.-метод. пособие. – М., 1973.

Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: Навч.-довід. посібник // Ю.М. Грошевий, В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько, М.Л. Цимбал та ін. – Х., 2004.

Турков К.Л., Ясинов И.И. Назначение судебных экспертиз в ХНИИСЭ: Метод. рекомендации для следователей. – Х., 2002.

Заняття 2. Судова балістична експертиза

(2 год)

П л а н

1. Завдання, які вирішує судово-балістична експертиза.
2. Підготовка слідчим матеріалів для балістичної експертизи і формулювання запитань для експерта.
3. Основи методики проведення судово-балістичного дослідження.

Під час практичного заняття використовуються висновки судово-балістичних експертиз, на основі яких розглядаються об'єкти судово-балістичного дослідження.

Завдання:

1. Проаналізувати наведені фабули і відповідно вказати, які види експертизи слід призначити.

2. Сформулювати запитання експерту; визначити, які матеріали необхідно подати для вирішення цих запитань.

Ф а б у л и

1. При огляді місця події біля трупа В. знайдено стріляну гільзу. Під час судово-медичного дослідження з трупа була витягнена куля.

2. При огляді місця події була виявлена стріляна гільза, виготовлена з металу жовтого кольору. Довжина гільзи – 16 мм, діаметр денця – 9 мм, діаметр дульця – 7,6 мм. Маркіровка на денці гільзи стерта.

3. При огляді трупа було знайдено пістолет і гільзу. Детально доглянувши вогнепальну рану, слідчий дійшов висновку, що це самогубство.

Студенти знайомляться з висновками судово-балістичних експертиз, а потім виконують лабораторну роботу 4.

Л а б о р а т о р н а р о б о т а 4

Наочні приладдя та обладнання: зразки зброї (фототаблиці), зразки гільз і куль; зразки пробоїн (скло, залізо, дерево); матеріали судово-балістичної експертизи; мікроскоп МБС; лупа з дво- і чотирикратним збільшенням; масштабна лінійка, штангенциркуль.

Завдання:

1. Оглянути кулю (дріб), гільзу, пробоїну і скласти фрагмент протоколу огляду місця події.

2. Щодо оглянутого предмета сформулювати запитання для постанови про призначення судово-балістичної експертизи.

3. У позааудиторний час скласти протокол огляду місця події (фрагмент).

Протокол
огляду місця події
(фрагмент)

м. Харків

18 жовтня 200__р.

... На підлозі, на відстані 2 м від північної і 0,8 м від східної стіни, під столом, виявлено гільзу, яка виготовлена з металу жовтого кольору. Довжина гільзи – 16 мм, діаметр денця – 9 мм, діаметр дульця – 7,6 мм; на денці гільзи є маркіровка “Д-43-Е”. Капсуль має вм’ятину у вигляді краплі. На дульці – дрібні вм’ятини. На підлозі, на відстані 0,6 м від західної і 0,8 м від південної стіни, виявлено отвір. Після випилювання частини дошки підлоги з останньої була витягнута куля. Куля оболончата напівсферична (конічна частина кулі за формою), оболонка металу червоного кольору. На циліндричній поверхні кулі чітко відображені чотири сліди у вигляді рисок, які мають правий нахил. Висота кулі – 14 мм, діаметр основи – 7,6 мм.

Поняті	(підписи)	(розшифровка підписів)
Слідчий	(підпис)	(розшифровка підпису)

**Т е м а 5. ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ
ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ**

**Заняття. Слідчий огляд документів
(2 год)**

П л а н

1. Поняття і сутність техніко-криміналістичного дослідження документів.
2. Загальні правила поводження з документами – речовими доказами.
3. Способи зміни змісту і реквізитів документів.
4. Способи виявлення змін тексту і підробок реквізитів документів.

5. Слідчий огляд документів, способи фіксації результатів огляду документів (навести схему протоколу).

6. Техніко-криміналістична експертиза документів, порядок підготовки матеріалів для дослідження.

Наочні приладдя та обладнання: посібник до практичних занять з криміналістичного дослідження документів, експертні висновки щодо техніко-криміналістичного дослідження документів; апаратура для техніко-криміналістичного дослідження документів.

На занятті вивчаються основні ознаки:

а) механічної підробки текстів (підчисток, дописок або друкувань, виправлень, травлення і змиву записів);

б) технічної підробки підписів;

в) переклеювання фотокарток у документах;

г) підробки відбитків печаток і штампів, машинописних текстів.

Визначаються матеріали, які необхідно підготувати для техніко-криміналістичної експертизи документів, а також вивчаються основні методики її проведення.

Додаткова література

Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: Навч.-довід. посібник // Ю.М. Грошевий, В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько, М.Л. Цимбал та ін. – Х., 2004.

Судебно-техническая экспертиза документов. Общая часть: Метод. пособие. – М., 1986.

Судебно-техническая экспертиза документов. Особенная часть: Метод. пособие. Вып. 1. – М., 1989.

Судебно-техническая экспертиза документов. Особенная часть. Метод. пособие. Вып. 3. – М., 1995.

Судебные экспертизы (Возможности, подготовка материалов, назначение, оценка). – К., 1981.

Теория и методика судебного почерковедческого и судебно-технического исследования документов: Сб. науч. трудов. – М., 1988.

Лабораторна робота 5

Наочні приладдя та обладнання: документи – об’єкти огляду (набір документів зі слідами підробки); мікроскоп МБС – 1; ультрафіолетовий випромінювач; лупа; світлофільтри; масштабна лінійка; фотоапарат “Зеніт”; штатив; струбцина; подовжувальні кільця; тросик.

Завдання:

1. За допомогою технічних засобів оглянути документ і виявити в ньому підробки.
2. Скласти протокол огляду документа.
3. Сфотографувати загальний вигляд документів і виготовити знімок розміром 9×12 см.
4. Сфотографувати сліди підчистки, виправлення тощо крупномасштабним способом і виготовити знімок 6×9 см.
5. Виготовити фототаблицю до протоколу огляду документів (на фототаблицю наклеїти два знімки за наданим зразком).

Примітки:

1. Документ для огляду видається студентам на початку заняття, його повертають викладачу разом з лабораторною роботою після її закінчення.
2. Обробка фотоплівки і виготовлення фотознімків здійснюються в позааудиторний час у фотолабораторії.

Протокол
огляду документа
(зразок)

м. Харків 11 квітня 200_
р.

Слідчий прокуратури Київського р-ну м. Харкова юрист 3-го класу Петров А.В. за участю фахівця – наукового співробітника НДІСЕ Сидоренка Н.Г. у присутності понятих Шишкіна Олександра Романовича (який мешкає за адресою: м. Харків, вул. Сумська, 5, кв.3) і Мішукова Сергія Леонідовича

(який мешкає за адресою: м. Харків, вул. Римарська, 5/1, кв.34) у приміщенні прокуратури з додержанням вимог ст. 190, 191 КПК України провів огляд документа – перепустки № 102 від 6 січня 1999 р. Харківського цегельного заводу № 15, вилученої під час особистого обшуку у гр. Клімова в приміщенні прохідної Харківського цегельного заводу № 15, про що відповідно до ст. 85, 195 КПК України складено цей протокол.

Понятим відповідно до ст. 127, а фахівцю відповідно до ст.128 КПК України роз'яснено їх права й обов'язки.

Огляд розпочато о 10 год, закінчено об 11 год; проведено при денному освітленні.

Оглядом встановлено: документ являє собою друкарський бланк перепустки № 102, виданої 6 січня 1998 р. на ім'я Клімова – експедитора Харківського ремонтного заводу.

Документ виконано на папері сірого кольору середньої товщини, його довжина – 12 см, ширина – 9 см. Край документа має сліди відриву.

У рядку “Підпис” при огляді за допомогою лупи і при косопадаючому освітленні виявлено пошкодження волокон.

Заяв з боку понять стосовно огляду не надійшло.

Протокол прочитано. Записано правильно.

Поняті	(підписи)	(розшифровка підписів)
Слідчий	(підпис)	(розшифровка підпису)

Т е м а 6. КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИСЬМА (2 год)

З а н я т т я. Судово-почеркознавча експертиза

П л а н

1. Криміналістичне поняття писемної мови. Ідентифікаційні ознаки писемної мови.

2. Криміналістичне поняття почерку. Ідентифікаційні ознаки почерку.

3. Основні відомості про можливості судово-почеркознавчої і судово-авторознавчої експертиз.

4. Підготовка матеріалів до судово-почеркознавчої і судово-авторознавчої експертиз:

а) вільні та експериментальні зразки;
б) особливості відбору зразків при експертизі зміненого почерку, підписів і цифрового письма.

5. Основні відомості про методику судово-почеркознавчої експертизи і судової експертизи писемної мови.

Наочне приладдя: експертні висновки з судової експертизи письма.

Під час заняття провадиться аналіз постанов про призначення експертиз, які студенти склали при підготовці до заняття.

Завдання.

У позааудиторний час підготувати до цього заняття фрагмент постанови про призначення експертизи згідно з наведеною фавбулою і рекомендаціями викладача.

Ф а б у л а

З Охтирського паливного складу громадянам відпускали вугілля тільки за довідками встановленого зразка за наявності на них відповідної резолюції (“Ланенко К.П. Відпустити вугілля відповідно до норми”), дати і підпису завідуючого плановою комісією Петренка Миколи Кирилловича.

Скориставшись вільним доступом до бланків довідок, злочинці викрали 51 бланк із завчасно поставленими відбитками печатки. Ці бланки довідок водій автомобіля Бортов С. А. купив у працівників паливного складу по 30 грн за кожний; одержане за ними вугілля продав за завищеними цінами.

У ході розслідування підозра щодо виконання текстів і резолюцій, дат і підписів від імені Петренка М.К. впала на громадянина Мелкова Дмитра Федоровича, щодо записів прізвищ, імен та по батькові, адреси одержувачів вугілля (вигадані особи) – на водія Бортова Сергія Андрійовича.

Додаткова література

Грузкова В.Г. Криміналістична експертиза цифрового письма: Метод. посібник. – К., 1967.

Лисиченко В.К., Липовский В.В. Исправленному не верить. – К., 1990.

Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: Навч.-довід. посібник. – Х., 2004.

Экспертизы в судебной практике: Учеб. пособие / В.И. Гончаренко, В.Е. Бергер, Т.В. Варфоломеева и др. – К., 1987. – С. 20-30.

Т е м а 7. ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЛЮДИНИ ЗА ОЗНАКАМИ ЗОВНІШНОСТІ

(4 год)

З а н я т т я 1. Поняття і види ідентифікації особи за зовнішніми ознаками

П л а н

1. Значення і завдання ототожнення людини за зовнішніми ознаками.
2. Система опису зовнішніх ознак – “словесний портрет”. Використання методики “словесного портрета” в слідчій і оперативно-розшуковій практиці.
3. Експертна ідентифікація особи за фотознімками.

Наочне приладдя: 1) опис прикмет зовнішності за схемою “Розшук-2”; фотоальбоми, композиційні портрети, фотороботи; 2) висновки судових експертиз щодо ідентифікації особи за фотознімками.

Додаткова література

Бурик В.И., Пилипчук В.Ф. Признаки внешности человека и их использование в розыскной деятельности: Справ. пособие. – К., 1982.

Зинин А.М. Особенности изготовления субъективных портретов. – К., 1990.

Полевой Н.С. Криминалистическая кибернетика. – М., 1982. – С. 148-159.

Шепітько В.Ю., Борисенко І.В., Когут С.А., Могильніков О.М. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності. – Х., 2003.

З а н я т т я 2. Застосування методу комбінованих портретів

Л а б о р а т о р н а р о б о т а 6

Прилади, обладнання та матеріали: персональний комп'ютер; зразки складених за допомогою комп'ютера фотороботів; комп'ютерна база елементів зовнішності; альбом типізованих елементів зовнішності.

Лабораторна робота виконується на персональному комп'ютері за допомогою програми “Образ” у режимі емуляції MS DOS при інтеграції з оперативною системою Windows 98.

Мета заняття – оволодіння навичками відтворення особи за допомогою фоторобота.

На занятті студенти вивчають основні методи складання комбінованих портретів. Робота здійснюється під керівництвом викладача в комп'ютерному залі кафедри. Кожен студент отримує завдання по складанню комп'ютерного фоторобота.

Т е м а 8. КРИМІНАЛЬНА РЕЄСТРАЦІЯ

(4 год)

З а н я т т я 1. Сутність і види кримінальної реєстрації

П л а н

1. Поняття кримінальної реєстрації і криміналістичного обліку та їх завдання.
2. Види криміналістичного обліку.
3. Реєстрація злочинців. Дактилоскопичний облік. Дактилоскопична формула.
4. Реєстрація осіб, які пропали безвісти. Облік невпізнаних трупів.
5. Використання даних кримінальної реєстрації при розслідуванні злочинів.

Наочне приладдя: альбоми з заповненими бланками криміналістичних обліків.

Д о д а т к о в а л і т е р а т у р а

Інструкція про порядок функціонування дактилоскопичного обліку експертної служби МВС України: Затв. наказом МВС України від 11.09.2001 р. № 785 // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 52.

Інструкція про формування, ведення і використання криміналістичних обліків Криміналістичного центру МВС України: Затв. наказом МВС України від 14.01.1994 р. № 190 // Бюл. законодавства і юрид. практики України. – 2002. – № 7.

Исаенко В. Использование данных уголовной регистрации на предварительном следствии // Законность. – 2000. – № 3. – С. 2-5.

Разумов Э.А. Криминалистические учеты: Метод. пособие. – К, 1991.

Рассейкин Д.П. Очерки истории уголовной регистрации. – Саратов, 1976.

Цильвик В.П. Человек пропал безвести... Розыск. – К., 1995.

З а н я т т я 2. Проведення дактилоскопування живих осіб

Лабораторна робота 7

Наочне приладдя: бланки дактилоскопічної карти; друкарська фарба; валик; скло.

На початку заняття викладач перевіряє знання студентами типів папілярних візерунків і правил виведення основної частини дактилоформули, а також пояснює методом проведення дактилоскопування з використанням технічних засобів.

Завдання:

- 1.** Здійснити дактилоскопування.
- 2.** Заповнити дактилокарту.
- 3.** Самостійно вивести основну частину дактилоскопічної формули.

Виконана лабораторна робота наприкінці заняття подається викладачеві для перевірки.

Розділ III. КРИМІНАЛІСТИЧНА ТАКТИКА

Т е м а 1. ОСНОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ. ОРГАНІЗАЦІЯ І ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ (2 год)

З а н я т т я. Засоби криміналістичної тактики. Планування розслідування злочинів

П л а н

- 1.** Предмет та структура криміналістичної тактики.
- 2.** Тактичний прийом, тактична комбінація (система прийомів), тактична операція.
- 3.** Поняття і принципи планування розслідування.
- 4.** Поняття та види криміналістичних версій. Система типових версій. Сутність слідчої версії.
- 5.** Перевірка слідчих версій.

6. Технологія планування розслідування. Форми плану розслідування. Особливості планування по складних, багатоепізодних справах.

Додаткова література

Белкин Р.С. Очерки криминалистической тактики. – Волгоград, 1994.

Комиссаров В.И. Теоретические проблемы следственной тактики. – Саратов, 1987.

Коновалова В.Е., Шепитько В.Ю. Криминалистическая тактика: теории и тенденции: Учеб. пособие. – Харьков, 1997.

Ларин А.М. Расследование по уголовному делу: Планирование. Организация. – М., 1970.

Левков В.Н. Роль версий в планировании расследования преступления // Проблемы организаторской работы следователя. – Волгоград, 1991.

Пешак Ян. Следственные версии. Криминалистическое исследование / Под ред. А.Р. Ратинова. – М., 1976.

Шепитько В.Ю. Теория криминалистической тактики: Монография. – Х., 2002.

Завдання.

Скласти план розслідування за фабулою, яку пропонує викладач.

Ф а б у л и

1. У райвідділ внутрішніх справ надійшло повідомлення про те, що по вул. Новій біля будинку № 24 знайдено труп чоловіка з ознаками вогнепального поранення. У процесі огляду місця події слідчий виявив гільзу калібру 9 мм. Документи, які посвідчують особу потерпілого, відсутні.

2. У райвідділ внутрішніх справ надійшло повідомлення про проникнення в промтоварний магазин злочинців через вікно вітрини. Як повідомив директор магазину, викрадено значну кількість рулонів вовняної та шовкової тканини. При огляді місця події на розбитому склі вітрини виявлено сліди рук.

Тема 2. ТАКТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ (8 год)

Заняття 1. Основні положення тактики огляду місця події

П л а н

1. Слідчий огляд і його види.
2. Огляд місця події як первісна і невідкладна слідча дія.
3. Підготовка до огляду місця події:
  - а) дії слідчого до виїзду на місце події;
  - б) дії слідчого на місці події.
4. Методи дослідження обстановки місця події; слідчі ситуації та система тактичних прийомів при огляді місця події.
5. Негативні обставини та їх значення в розслідуванні злочинів.
6. Способи фіксації процесу і результатів огляду місця події:
  - а) протоколювання;
  - б) фотографування;
  - в) складання схем і планів;
  - г) виготовлення зліпків та інших копій слідів;
  - г) вилучення предметів зі слідами, інших предметів.

Під час заняття демонструється відеофільм (13 хв) з подальшим його обговоренням.

Додаткова література

- Колмаков В.П. Следственный осмотр. – М., 1969.
Осмотр места происшествия: Справочник следователя. – М., 1982.
Следственные действия (процессуальная характеристика, тактические и психологические особенности): Учеб. пособие. – Волгоград, 1984. – Гл. 2.
Шепітько В.Ю. Тактика огляду місця події: Текст лекцій. – Х., 1994.

Шепітько В.Ю. Теория криминалистической тактики. – Х., 2002. – С. 130-137.

З а н я т т я 2. Огляд місця події (учбовий)

Л а б о р а т о р н а р о б о т а 8

Наочне приладдя та обладнання: предмети для інсценування місця події; слідча валіза; фотоапарат і приладдя до нього.

Заняття проводяться на криміналістичному полігоні, де заздалегідь інсценовано місце події. У ході огляду складаються замітки для протоколу і накреслюється схема.

Завдання:

- 1.** Провести огляд місця події.
- 2.** Сфотографувати місце події (орієнтовна, оглядова, вузлова і детальна зйомки) з використанням необхідних науково-технічних засобів виявлення і фіксації слідів (залежно від фабули справи).
- 3.** Виготовити фототаблицю: а) орієнтовний знімок; б) оглядовий знімок; в) вузловий знімок; г) детальний знімок.

У фабулах розглядаються кілька видів слідів: сліди ніг, транспортних засобів, предмет зі слідами пальців рук (пляшка, ніж, сокира та ін.), сліди застосування вогнепальної зброї, сліди знарядь злочину.

Ф а б у л и

1. 14.12.200 р. черговому РВВС надійшло повідомлення про вчинення розбійницького нападу з застосуванням вогнепальної зброї на житло громадянина Іванова, яке розташовано по вул. Полтавський шлях, буд. 149, кімн. 45. Потерпілого Іванова у тяжкому стані до прибуття слідчого відправлено до лікарні. На місці події виявлено: сліди взуття, сліди рук, гільзи і сліди крові.

2. 27.01.200 р. чергового РВВС повідомили про крадіжку зі складу супермаркету “ЮСІ”, розташованого по вул. Академіка Павлова, буд. 5. На місці події виявлено: металевий лом, слід взуття, замок зі слідами пальців.

3. 30.03.200_р. до прокуратури Дзержинського р-ну м. Харкова надійшло повідомлення про нещасний випадок на будівництві жилого будинку “Слобідська усадьба” по вул. Данилевського. Внаслідок завалу тяжко травмований робітник К. Слідчий виїхав на місце події, де виявлено: сліди крові, частини металевих та бетонних матеріалів.

4. 11.02.200_р. у РВВС надійшло повідомлення про наїзд автомобіля на невідому людину на вул. Чайковського. До прибуття слідчого на місце події потерпілий був доставлений до лікарні, а автомобіль зник у невідомому напрямку. На місці події виявлено: сліди протектора, сліди крові, скло, частинки фарби.

З а н я т т я 3. Складання протоколу огляду місця події

Студенти під керівництвом викладача складають протоколи огляду місця події, накреслюють схеми, оформлюють фототаблиці за запропонованою фабулою.

З а н я т т я 4. Аналіз огляду місця події і протоколів

П л а н

1. Аналіз тактики огляду місця події і протоколів з додатком.

2. Демонстрація відеофільму “Огляд місця події” (10 – 12 хв).

Протокол
огляду місця події
(зразок)

м. Харків

15 вересня 200_р.

Слідчий слідчого відділення ВС Київського р-ну м. Харкова лейтенант міліції Морозов О.І. на підставі повідомлення, одержаного о __ год __ хв від чергового РВВС лейтенанта Турова М.В., прибув на кафедру

криміналістики НЮАУ по вул. Пушкінський, 84. У присутності понять (прізвище, ім'я та по батькові, адреса) і за участю спеціалістів (судового медика, експерта-криміналіста, судового автотехніка, інших спеціалістів), які працюють у ... (вказати установу), керуючись ст. 190, 191 КПК України (якщо проводиться огляд трупа, необхідно посилання й на ст. 192 КПК України), здійснив огляд місця події (указати таке: зачинене приміщення, відкрита місцевість, адреса) і про хід та результати огляду відповідно до ст. 85, 195 КПК України склав цей протокол.

До початку огляду понятим (прізвища та ініціали) роз'яснено їхні права й обов'язки відповідно до ст. 127 КПК України, а фахівцю (-ям) – згідно зі ст. 128¹ КПК України.

Огляд розпочато (вказати час), проведено (при якій погоді і освітленні – природному, денному, в ясну погоду).

Оглядом встановлено:

1. Загальна характеристика місця події, його місце знаходження, опис оточення.

2. Опис входів, шляхів (суміжних приміщень, драбин, дверей, доріг тощо), які ведуть до місця події, стан вікон та ін.

3. Послідовний опис окремих об'єктів (предметів, слідів) з зазначенням місця їх розташування, властивостей і ознак, застосованих способів їх виявлення, фіксації та вилучення.

4. Опис негативних обставин.

5. Вказівка про здійснення фотозйомки в ході огляду місця події (які об'єкти, якою камерою, з яких точок) і складення планів, схем та ін.

Огляд закінчено (вказати час).

З місця події вилучено (вказати, що вилучено, як упаковано, опечатано, куди направлено).

До протоколу додаються: план, схема, негативи, знімки та ін.

Протокол прочитано, записано вірно, зауважень від учасників огляду не надійшло.

Поняті	(підписи)	(розшифровка підписів)
Учасники огляду	(підписи)	(розшифровка підписів)
Слідчий	(підпис)	(розшифровка підпису)

Т е м а 3. ТАКТИКА ВІДТВОРЕННЯ ОБСТАНОВКИ І ОБСТАВИН ПОДІЇ

(2 год)

З а н я т т я

П л а н

1. Сутність відтворення обстановки та обставин події.
2. Поняття і види слідчого експерименту.
3. Підготовка до проведення слідчого експерименту.
4. Тактика проведення слідчого експерименту.
5. Тактичні особливості проведення перевірки показань на місці.
6. Фіксація результатів відтворення обстановки та обставин події.

Завдання.

Відповідно до умов фабули розробити план проведення відтворення обстановки й обставин події. Указати: а) місце; б) час; в) погодні умови проведення відтворення; г) учасників і кількість понять; ґ) порядок їх розміщення і дії у процесі проведення.

Ф а б у л а

За підозрою в крадіжці продуктів харчування з комерційного ларка “Атол” 12.05. 2002 р. були заарештовані Труфанов Я.П. та Кірсін О.Н. Продавець Сірова О.Б. пояснила, що 12.05.2002 р. о 18 год вона закрила ларьок і була відсутня на місці 30 хв, а коли прийшла, ларьок було зламано.

Один з допитаних по справі свідків – Ільченко В.Н. показав, що напередодні крадіжки 11.05.2002 р. він близько 19 год стояв і курих на балконі своєї квартири, розташованій на другому поверсі 9-поверхового будинку і бачив Кірсіна та Труфанова, які сиділи на лавочці спортивного майданчика навпроти його будинку і домовлялися обікрасти ларьок. Так, зокрема, він чув, як Кірсін сказав Труфанову:

“Підготуй, Ян, свій інструмент на завтра, щоб одразу після справи ми завезли товар до Григорія в гараж”. На другий день Ільченку стало відомо, що в їхньому районі було вчинено крадіжку з комерційного ларка “Атол”.

Слідчому, який проводив огляд місця події, Ільченко заявив, що Кірсіна та Труфанова він знає як своїх сусідів. Факт знайомства зі свідком, підозрювані не заперечували, однак категорично заперечували свою причетність до вчинення крадіжки і стверджували, що було вже темно і Ільченко В.Н., який стояв на балконі другого поверху, не міг їх бачити. Більше того, ларьок розташований від будинку Ільченка В.Н. на значній відстані, а тому свідок не міг чути, про що вони розмовляли. Крім того, Кірсін зазначив, що ввечері 12.05.2002 р. він грав у доміно із приятелями по двору і близько 18 год він дійсно відлучався додому і о 18.30 повернувся, але за такий короткий час він би фізично не зміг вчинити крадіжку, бо до ларка тільки в один бік пішки добиратися близько 15 хв. Слідчий вирішив, що необхідно проведення слідчого експерименту.

Д о д а т к о в а л і т е р а т у р а

Белкин Р.С. Эксперимент в следственной, судебной и экспертной практике. – М., 1964.

Белкин Р.С., Лифшиц Е.М. Тактика следственных действий. – М., 1997.

Глазырин В.Ф., Кругляков А.П. Следственный эксперимент. – Волгоград, 1981.

Колмаков В.П. Тактика производства следственного осмотра и следственного эксперимента. – Х., 1956.

Лузгин И.М. Моделирование при расследовании преступлений. – М., 1981.

Т е м а 4. ТАКТИКА ОБШУКУ І ВИЙМКИ

(2 год)

З а н я т т я

П л а н

1. Поняття обшуку і виймки.
2. Підготовка до обшуку.
3. Тактичні прийоми обшуку.
4. Особливості різних видів обшуку.
5. Фіксація результатів обшуку.
6. Тактика виймки, фіксація її результатів.

У процесі заняття студенти виконують пошукові завдання, які їм доручає викладач.

Д о д а т к о в а л і т е р а т у р а

Денесюк С.Ф., Шепитько В.Ю. Обыск в системе следственных действий (Тактико-криминалистические проблемы). – Х., 1999.

Коновалова В.Е., Шепитько В.Ю. Обыск: тактика и психология. – Х., 1997.

Ратинов А.Р. Обыск и выемка. – М., 1961.

Т е м а 5. ТАКТИКА ДОПИТУ

(4 год)

З а н я т т я 1. Загальні положення тактики допиту

П л а н

1. Поняття і значення допиту як слідчої дії.
2. Підготовка до допиту та її елементи.
3. Тактичні прийоми допиту.
4. Фіксація допиту. Застосування звукозапису.

Додаткова література

Комарков В.С. Тактика допроса: Учеб. пособие. – Х., 1975.

Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология: Учеб. пособие. – Х., 1999.

Порубов Н.И. Научные основы допросов на предварительном следствии. – Минск, 1978.

Система тактичних прийомів допиту: Роздавальний матеріал до практ. занять / Упоряд.: В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько. – Х., 1994.

Шепітько В.Ю. Тактика допиту: Текст лекції. – Х., 1992.

Шепітько В.Ю. Теория криминалистической тактики: Монографія. – Х., 2002.

Завдання.

Вірішити запропоновані слідчі фабули.

Ф а б у л и

1. При розслідуванні квартирної крадіжки був допитаний Крутов як підозрюваний. Він повідомив, що нічого не знав про злочин, бо вже місяць перебуває поза містом, у своєї тітки.

Які тактичні прийоми доцільно використовувати у процесі допиту підозрюваного?

2. Лобову було зґвалтовано групою юнаків за таких обставин: біля кінотеатру “Познать” до Лобової підійшли незнайомі хлопці, які попросили, щоб вона покликала їх знайому із сусіднього будинку. Лобова погодилася їм допомогти. Біля під’їзду юнаки схопили Лобову за руки, завели до під’їзду, а потім на горище будинку, де і зґвалтували. На допиті потерпіла повідомила, що вона нічого не пам’ятає.

Які тактичні прийоми необхідно застосувати слідчому при допиті Лобової?

Лабораторна робота 9

Завдання.

У позааудиторний час скласти план допиту монтера Орлова за наведеною фабулою.

Ф а б у л а

1 квітня 200_р. з цеху склозаводу було викрадено елект-родвигун. У крадіжці підозрювався монтер Орлов. Черговий Гуров, який був на вахті в цей день, повідомив, що Орлов не виходив з території заводу. При огляді місця події слідчий виявив, що вікно цеху, яке виходить на вул. Семенівську, має розбите скло. На підлозі біля вікна виявлено сліди ніг (розмір відбитків збігається з розміром взуття Орлова). У ході подальшого розслідування з'ясовано, що Орлов раніше працював на заводі “Поршень” і був у товариських стосунках з монтером Ващенком і механіком Сильченком. Черговий заводу “Поршень” повідомив, що 1 квітня під час обідньої перерви Орлов приходив на територію заводу (перепустка виписана о 13 год 35 хв) з якимось пакунком.

З а н я т т я 2. Особливості тактики окремих видів допиту

П л а н

1. Допит свідка і потерпілого.
2. Допит підозрюваного і обвинуваченого.
3. Допит неповнолітнього.
4. Тактика очної ставки.

На занятті обговорюються плани допиту, які склали студенти. Під керівництвом викладача проводиться ділова гра “Моделювання тактики допиту” (здійснюється учбовий допит). Студенти виконують ролі слідчого і допитуваного за фабулою, яку пропонує викладач.

Тема 6. ТАКТИКА ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ (2 год)

З а н я т т я. Основні положення тактики пред'явлення для впізнання

П л а н

1. Поняття, види і завдання пред'явлення для впізнання.
2. Відмінності пред'явлення для впізнання від інших слідчих дій.
3. Тактичні і психологічні особливості попереднього допиту особи, яка впізнає.
4. Підготування до пред'явлення для впізнання.
5. Тактичні особливості пред'явлення для впізнання:
  - а) живих осіб;
  - б) трупів і частин розчленованого трупа;
  - в) предметів і тварин.
6. Організація та проведення для впізнання за фотографічними знімками.
7. Фіксація процесу і результатів пред'явлення для впізнання. Оцінка результатів упізнання.

Завдання:

На основі аналізу запропонованих нижче варіантів протоколів пред'явлення для впізнання різних об'єктів звернути увагу на такі моменти:

- повнота і точність виявлених у ході впізнання обставин, за яких особа, яка впізнає, спостерігала відповідний об'єкт; ознаки й особливості, за якими провадилося впізнання;
- наявність порушень процесуального або тактичного характеру при проведенні впізнання;
- правильність використання науково-технічних засобів;
- інші критичні зауваження.

В а р і а н т 1

Протокол пред'явлення для впізнання

м. Харків

22 квітня 200__ р.

Слідчий прокуратури Комінтернівського р-ну м. Харкова, юрист 2-го класу Мовчан Г.В. у морзі ХОБСМЕ при денному освітленні, у присутності понятих Редька Вадима Івановича (який мешкає за адресою: м. Харків, вул. Тарасівська, 22, кв. 33) і Ковалевського Володимира Миколайовича (який мешкає в м. Харкові, пр. Гагаріна, 5, кв. 74) згідно зі ст. 85, 174 КП України пред'явив для впізнання Гурєєвій Ірині Василівні частини розчленованого жіночого трупа: дві руки, знайдені 20 березня 2003 р. на смітнику, розташованому біля заводу ім. Малишева, і праву ногу, виявлену 23 березня 2003 р. в ящику для сміття по пров. Забайкальському.

Частини трупа без одягу знаходяться на секційному столі. Біля частин трупа на сусідньому столі розкладено залишки речей: шматки жіночих колготок, светра, жіночий годинник та імпортна кросівка червоного кольору, надягнута на стопу правої ноги.

На запитання слідчого про те, чи належать пред'явлені частини трупа її дочці, свідок Гурєєва І.В., попереджена про відповідальність за відмову або відхилення від дачі показань відповідно до кримінально-процесуального законодавства, уважно оглянувши частини розчленованого трупа жінки, заявила: “Пред'явлені мені руки жінки за загальним виглядом нагадують мені руки моєї зниклої дочки Гурєєвої Валерії Сергіївни. Праву руку я також впізнаю за шрамом, який формою схожий на зірочку та розташований на зовнішній частині плеча вище ліктьового суглоба. Ліву руку я впізнаю за лінійним шрамом на зовнішній частині першої фаланги мізинця. Тому я вважаю, що пред'явлені мені частини трупа є частинами трупа моєї доньки”. На запитання про те, хто, крім неї, може встановити особу невпізаного трупа, свідок відповіла, що у доньки є співмешканець, який зараз проживає за адресою: м. Харків, вул. Єлізарова, 45.

Крім того, на запитання слідчого, чи не впізнає вона серед пред'явлених їй речей залишки одягу і жіночий годинник такими, що належали її дочці, Гурєєва, уважно оглянувши їх, вказала на шматок светра та годинник і заявила: “Саме цей годинник та такий светр були на дочці в день її виходу з дому”.

Пред'явлення для впізнання фіксувалося на відеокамеру фірми “SONY”.

Впізнання розпочато о 15 год 20 хв, закінчено о 15 год 55 хв.

Від понятих і учасників впізнання заяв і доповнень не надійшло.

Все записано правильно.

Упізнавач	(підпис)	(розшифровка підпису)
Поняті	(підписи)	(розшифровка підписів)
Слідчий	(підпис)	(розшифровка підпису)

В а р і а н т 2

Протокол пред'явлення для впізнання

м. Харків 20 лютого 200__

Р.

Слідчий слідчого відділу Московського РВ ХМУ УМВС України в Харківській обл. Бочко В.А. у приміщенні зазначеного райвідділу з додержанням вимог ст. 174 – 176 КПК України в присутності понятих Кранько Тетяни Іванівни (яка мешкає за адресою: м. Харків, вул. Краснодарська, 2, кв. 3) і Широкова Віктора Володимировича (який мешкає за адресою: м. Харків, вул. Краснодарська, 5, кв. 75) з метою встановлення належності речей, вилучених у громадянина Безрукого Р.Н., пред'явив для впізнання потерпілому Ковалюху В.В. такі речі:

- 1) чоловічий годинник “Командирські” № 7321790-ВР із браслетом з металу білого кольору (кількість – 1 шт.);
- 2) шкіряні чоловічі куртки рудого кольору (кількість – 3 шт.);
- 3) дипломати темних кольорів фірми “SONADA” (кількість – 4 шт.);
- 4) стародавні набори фужерів із срібла (кількість – 2 шт.).

На чоловічих куртках було встановлено бірки з номерами “1”, “2”, “3”.

До чотирьох дипломатів чорного кольору слідчий прикріпив бірки з цифрами “1”, “2”, “3”, “4”. Серед пред’явлених для впізнання дипломатів першим справа, з биркою “4”, був покладений дипломат, вилучений під час обшуку в громадянина Саніна В.Р.

На запитання слідчого до потерпілого Ковалюха В.В. про те, чи не впізнає він серед пред’явлених йому речей речі, викрадені з його автомобіля, Ковалюх В.В. після їх огляду заявив: “У мене був такий самий дипломат фірми “SONADA”, який є серед пред’явлених мені дипломатів першим справа, з биркою “4”: саме такої форми, такого ж відтінку чорного кольору, з такого ж матеріалу гладкої чорної шкіри і з таким же устроєм кодового замка, який зламано. Крім того, на ріжку кришки дипломата відсутній трикутний кутик, виготовлений із металу жовтого кольору. Замість нього мій знайомий слюсар Микитенко А.О. виготовив трикутний кутик із металу білого кольору”.

Потерпілий заявив, що він за кольором, фасоном та загальним ступенем зношення впізнає свою шкіряну куртку.

Оглянувши пред’явлений годинник “Командирський”, Ковалюх В.В. відзначив: “За кольором корпусу та формою цифр впізнаю свій годинник. Також хочу додати, що на його зворотньому боці є напис “Дорогому брату на добру пам’ять”, виконаний рукою мого брата, який працював гравером і загинув у минулому році”.

Інші речі Ковалюх В.В. не впізнав. Упізнані речі були сфотографовані фотоапаратом фірми “KODAK”.

Учасникам пред’явлення для впізнання пояснено їх право робити зауваження і доповнення, що заносяться до протоколу, а понятим, крім того – обов’язок засвідчити факт, зміст і результати пред’явлення для впізнання. На прохання учасників впізнання слідчий зачитав протокол уголос.

Від понятих і учасників впізнання заяв і доповнень не надійшло.

Все записано вірно.

Упізнавач	(підпис)	(розшифровка підпису)
Поняті	(підписи)	(розшифровка підписів)
Слідчий	(підпис)	(розшифровка підпису)

Додаткова література

Белкин Р.С., Лифшиц Е.М. Тактика следственных действий. – М., 1997.

Васильев А.Н. Тактика отдельных следственных действий. – М., 1981.

Гапанович Н.Н. Оpozнание в следственной и судебной практике (тактика). – Минск, 1978.

Гинзбург А.Я. Тактика предъявления для опознания / Под ред. И.М. Лузгина. – М., 1971.

Петренко В.М. Предъявление для опознания при расследовании преступлений М., 1975.

Самошина З.Г., Крылов В.В. Предъявление для опознания на предварительном следствии: Учеб. пособие. – М., 2001.

Т е м а 7. ТАКТИКА ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

(4 год)

З а н я т т я 1. Сутність судової експертизи. Підготовка до її призначення

П л а н

1. Поняття судової експертизи. Класифікація судових експертиз.
2. Криміналістична експертиза. Її види і роль у розкритті злочинів.
3. Система судово-експертних установ України.
4. Підготовка до призначення експертизи, визначення питань, які підлягають розв'язанню експертом. Порядок одержання вільних і експериментальних зразків для експертного дослідження.

Додаткова література

Грузкова В.Г. О классификации судебных экспертиз в судебной экспертиологии // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. Вип. 2. – Х., 2002.

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз: Затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 46.

Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. // Відомості Верхов. Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

Сегай М.Я., Стринжа В.К. Судебная экспертиза материальных следов-отображений. Проблемы методологии. – К., 1997.

Сімакова-Єфремян Е.Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактної-слідової взаємодії об'єктів: Монографія. – Х., 2004.

Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі: Навч.-довід. посібник. – Х., 2004.

З а н я т т я 2. Особливості призначення судових експертиз (2 год)

П л а н

1. Постанова про призначення експертиз.
2. Структура експертного висновку (ст. 200 КПК України).
3. Критерії оцінки достовірності висновків експерта.

Студенти обговорюють питання плану, вивчають відповідні експертні висновки і аналізують їх.

Лабораторна робота 10

Наочне приладдя: зразки експертних висновків.

Завдання.

За конкретною фабулою скласти постанову про призначення відповідної експертизи, в якій назвати експертну установу та сформулювати запитання, що підлягають розв'язанню експертом; визначити матеріали, необхідні для проведення цієї експертизи.

Ф а б у л и

1. При огляді місця події біля трупа Іванова знайдено стріляну гільзу. Під час судово-медичного дослідження з трупа було вийнято кулю.

У підозрюваного Зубова під час обшуку виявлено пістолет "ТТ". Слідчий призначив експертизу.

2. На місці події (крадіжка зі зламом) виявлено чіткий слід взуття. Підозрюваний у вчиненому злочині Аров на допиті повідомив, що його не було на місці події (був відсутнім на цей час у місті). Слідчий вилучив у підозрюваного дві пари взуття і вирішив призначити експертизу.

3. При огляді місця автотранспортної події слідчий виявив частки скла. Автомобіль, який був затриманий, мав розбитий розсіювач фари. Слідчий призначив експертизу.

4. На скальці скла з місця крадіжки виявлено чіткі сліди пальців рук. У ході розслідування було затримано підозрюваних Іванова, Петрова, Косова. Слідчий призначив експертизу.

Розділ IV. МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗЛОЧИНІВ

Т е м а 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

(2 год)

З а н я т т я. Сутність і структура методики розслідування злочинів

П л а н

1. Поняття і значення методики розслідування злочинів.
2. Структура методики розслідування окремих видів злочинів.
3. Криміналістична класифікація злочинів.
4. Криміналістична характеристика злочинів та її елементи.

Д о д а т к о в а л і т е р а т у р а

Васильев А.Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений. – М., 2002.

Возгрин И.А. Криминалистическая методика расследования преступлений. – Минск, 1983.

Гавло В.К. Криминалистическая методика расследования преступлений (Теоретические и методологические основы и функции). – М., 1998.

Колесниченко А.Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений: Текст лекций. – Х., 1976.

Колесниченко А.Н., Коновалова В.Е. Криминалистическая характеристика преступлений: Учеб. пособие. – Х., 1985.

Расследование отдельных видов преступлений: Учеб. пособие. – Воронеж, 1986.

Рубцов И.И. Криминалистическая характеристика преступлений как элемент частных методик их расследования. – С.-Пб., 2002.

Т е м а 2. РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

З а н я т т я 1 . Розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (розкрадань)^[1] (2 год)

П л а н

1. Криміналістична характеристика розкрадань.
2. Обставини, що підлягають з'ясуванню.
3. Тактика перевірочних дій при встановленні ознак розкрадання.
4. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування.
5. Побудова слідчих версій і планування розслідування.
6. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій.

Питання розглядаються у зв'язку з перевіркою вирішення слідчих фабул до даної теми.

Д о д а т к о в а л і т е р а т у р а

Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні: Закон України від 26.01.1993 р. // Відомості Верхов. Ради України. – 1993. – № 13. – Ст. 110.

Інструкція про порядок проведення ревізій і перевірок державною контрольно-ревізійною службою в Україні: Затв. наказом Головного КРУ України від 03.10.1997 р.) // Офіц. вісн. України. – 1997. – № 44.

Коновалова В.Е. Организация расследования хищений государственного и общественного имущества: Учеб. пособие. – Х., 1984.

---

^[1] Термін “розкрадання” використовується як узагальнююче поняття.

Матусовский Г.А. Методика расследования хищений. – К., 1988.
Суетнов В.П. Основы расследования хищений. – Х., 1977.
Матусовский Г.А. Экономические преступления:
Криминалистический анализ. – Х., 1999.

Завдання.

Вирішити наведені слідчі фабули.

Ф а б у л и

1. На підставі матеріалів документальної ревізії, яка встановила значну нестачу товарів у магазині, слідчий порушив кримінальну справу і допитав директора цього підприємства.

Сформулюйте слідчу ситуацію початкового етапу розслідування і запропонуйте дії слідчого щодо її вирішення.

2. Касиру було пред'явлено обвинувачення в тому, що він шляхом підробки підписів у відомостях на сплату заробітної плати привласнював гроші. При розслідуванні одержано дані про те, що він підроблював підписи як правою, так і лівою рукою.

Вкажіть, які слідчі дії і оперативно-розшукові заходи необхідно провести.

3. Іванова було визнано підозрюваним у тому, що він, працюючи завідувачем складу заводу, систематично привласнював гроші, які одержував за проданих спецодяг, внаслідок чого у нього виникла нестача, за фактом якої порушено кримінальну справу за ч. 3 ст. 191 КК України. На досудовому слідстві Іванов винним себе не визнав. Він заявив, що розкраданням ніколи не займався, що згадану суму в нього було викрадено у трамваї, коли він віз гроші додому, бо касу заводу вже було закрито, а про вчинену в трамваї крадіжку одразу ж заявив у міліцію.

Назвіть комплекс слідчих дій, які необхідно провести.

4. На підставі матеріалів документальної ревізії, у результаті якої встановлено значну нестачу товарів у завідуючого магазином Сомова, слідчий опитав його. Сомов заперечував нестачу товарів, посилаючись на хибність висновків ревізора.

Які перевірочні дії необхідно провести для встановлення ознак злочину.

5. Ващенко працювала головним бухгалтером ВАТ “МТС” і одночасно виконувала обов’язки касира. 15 серпня Ващенко взяла в підзвіт з каси підприємства 1278 грн 07 коп., які використала на власні потреби. У кінці року з метою приховання недостачі Ващенко склала фіктивний фінансовий звіт без номера, в який включила господарські витрати на суму викраденого.

Назвіть обставини, що підлягають з’ясуванню.

З а н я т т я 2. Планування розслідування розкрадання (2 год)

Л а б о р а т о р н а р о б о т а 11

Завдання.

За однією з наведених фабул скласти план розслідування.

Ф а б у л и

1. 11.02.200_р. до прокуратури надійшла письмова заява бухгалтера магазину № 2 Самсонової про те, що в магазині розкрадаються державні кошти шляхом вилучання грошової виручки. У розкраданні беруть участь директор магазину Сірков, завідуючий промтоварним відділом Рибаський і завідуючий продвідділом Барикін, а також касир Фокіна.

У заяві вказано, що бухгалтер Самсонова установила вилучення 5000 грн (8 лютого 200_р.) з каси, коли порівнювала записи касового журналу з даними контрольно-касової стрічки.

Крім того, Самсонова повідомила про скарги покупців на завищення цін, а також про те, що у працівників магазину є якісь зв’язки з працівниками фабрики “Труд”, звідки привозять у магазин трикотаж та інші вироби.

Прокурор доручив оперативним працівникам провести перевірку вказаних фактів.

У результаті перевірки було встановлено такі факти:

1. Між працівниками магазину Сірковим, Рибаським, Барикініним існують зв’язки. Сірков часто буває на роботі п’яним. Рибаський і Барикін його споюють. Працівники магазину завжди завчасно знають про інвентаризації, які призначаються.

2. У селищі Денисівка мешкає брат Рибачького, який ніде не працює. Рибачький неодноразово привозив братові якісь пакунки.

3. Є дані, що через магазин № 2 здійснювалася реалізація трикотажних виробів, які виготовляє фабрика “Труд”. Ці вироби не проходили по документах ні на фабриці, ні в магазині. Вказану продукцію Рибачький одержував через Фішкіна, який працює на фабриці на посаді начальника цеху.

Прокурор району прийняв рішення порушити кримінальну справу відповідно до ст. 98 Кримінально-процесуального кодексу України з приводу розкрадання в магазині № 2 (за ознаками ч. 3 ст. 84 КК України) і доручив розслідування слідчому Саніну.

Слідчий того ж дня виніс постанову про прийняття справи до провадження. Одночасно він з’ясував у працівників міліції розташування торговельних і підсобних приміщень магазину, цехів і складів фабрики “Труд”, а також розпорядок роботи, місце проживання працівників магазину.

2. Оперативними працівниками при перевірці пончикової від ресторану “Люкс” виявлено зміни грошових сум, які не відповідали плановій виручці від продажу пончиків. Контрольним зважуванням пончиків встановлено, що вага кожного з них на 8 г менше калькуляційної ваги. У результаті огляду апарата, який вимірює вагу пончиків, виявлено зміни в його конструкції, що й призвело до зменшення ваги пончиків.

Оперативно-розшуковим шляхом було встановлено, що завідувача і продавець пончикової живуть не відповідно до своїх достатків.

3. 11.04.2002 р. до прокуратури надійшла письмова заява бухгалтера навчально-тренувальної бази Запорізького облспорткомітету Кесонової про те, що Харчив, працюючи директором цієї бази, придбав для потреб бази шляхом безготівкових розрахунків у Бердянському ЦУМі холодильник марки “Samsung-SR-52NXA” та телевізор марки “Sony-KV-21LT1K”, які перевіз до себе на квартиру, звідки на базу були транспортовані старий холодильник марки “Ярна” і телевізор “Берізка”, що належали директору.

У заяві було вказано, що бухгалтер Іванова встановила вилучення 5 тис. грн (8 серпня 2003 р. – 3 тис. грн та 25 серпня 2003 р. – 2 тис. грн) з каси, коли порівнювала записи касового журналу з даними прибутково-видаткових ордерів. Касир Леонова на запитання бухгалтера відповіла, що гроші видала за наказом директора.

Крім того, Кесонова повідомила, що вартість придбаних товарів складає: холодильника – 3785 грн; телевізора – 1754 грн.

4. У результаті планової ревізії відділу ремонту об'єктів, що перебувають у муніципальній власності м. Харцизька, було виявлено ряд зловживань. Так, щодо проведення ремонту зазначених об'єктів міськвиконком уклав договір із приватним підприємством “Стройсервис”, яке очолював Кириченко. Оплата провадилася за фактом виконання робіт, що підтверджувалося актами приймання робіт. Загальна вартість робіт, оплачених за актами, підписаними відповідальним працівником міськвиконкому Сапроновим, за два роки склала 140 тис. грн. Під час проведення ревізії у міськвиконкомі ревізор виїхав на місце виконання ремонтних робіт й установив, що акти приймання робіт були сфальсифіковані. Ремонт здійснювався поверхнево, без належного контролю з боку Сапронова. Під час ревізії встановлено, що будівельні матеріали закупилися за завищеними цінами. Ціна за весь обсяг виконаних робіт завищена на 90 тис. грн. За результатами ревізії до прокуратури 14.04.2002 р. надійшло письмове повідомлення про виявлені порушення.

Прокурор доручив оперативним працівникам провести перевірку вказаних фактів, після чого прийняв рішення порушити кримінальну справу.

З а н я т т я 3 . Особливості розслідування розкрадань в окремих галузях господарської діяльності.

Аналіз планів розслідування розкрадання

(2 год)

П л а н

1. Розслідування розкрадань, вчинених у сфері банківської діяльності.

2. Розслідування розкрадань, вчинених на підприємствах торгівлі.
3. Розслідування розкрадань, вчинених на м'ясопереробних підприємствах.
4. Розслідування розкрадань, вчинених у цукровій промисловості.
5. Розслідування розкрадань, вчинених у сільському господарстві.
6. Розслідування розкрадань, вчинених у сфері вантажного автомобільного транспорту.

Студенти обговорюють питання, пов'язані з особливостями розслідування розкрадань в окремих галузях господарської діяльності, а також аналізують плани розслідування розкрадання, складені на попередньому занятті.

Т е м а 3. РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ (6 год)

З а н я т т я 1. Розслідування вбивств при виявленні трупа

П л а н

1. Криміналістична характеристика вбивств при виявленні трупа.
2. Початкові слідчі дії та оперативно-розшукові заходи:
  - а) огляд трупа на місці події;
  - б) призначення судово-медичної експертизи;
  - в) пред'явлення для впізнання.
3. Типові слідчі ситуації.
4. Роль негативних обставин при розслідуванні вбивств.
5. Побудова слідчих версій. Планування розслідування.
6. Подальші слідчі дії:
  - а) обшук;
  - б) допит свідків;

- в) відтворення обстановки й обставин події;
  - г) призначення судових експертиз.
7. Організація тактичних операцій при розслідуванні вбивств.

Лабораторна робота 12

У позааудиторний час студентам у письмовій формі пропонується розробити план розслідування вбивства за рекомендованою викладачем фабулою.

Додаткова література

Дидковская С.П. Осмотр места происшествия при расследовании дел о насильственной смерти. – К., 1982.

Звирбуль А.К. Расследование убийств: Лекция. – М., 1980.

Коновалова В.Е. Убийство: искусство расследования: Монография. – Х., 2001.

Расследование отдельных видов преступлений: Учеб. пособие / О.Я. Баев, А.С. Одиноких, М.Б. Вандер и др. – Воронеж, 1986.

Судебно-медицинская экспертиза трупа: Учеб.-метод. пособие для студентов / Сост.: А.П. Загрядская, Л.С. Федорцева, С.А. Володин и др. – Горький, 1977.

З а н я т т я 2. Розслідування вбивств за відсутності трупа або при виявленні його частин

П л а н

1. Криміналістична характеристика вбивств із розчленуванням трупа.
2. Особливості початкового етапу розслідування:
  - а) тактичні особливості проведення огляду місця події і огляду частин розчленованого трупа;
  - б) призначення судово-медичної експертизи;
  - в) організація пред'явлення для впізнання частин розчленованого трупа.

3. Типові слідчі ситуації та конструювання слідчих версій.
4. Встановлення особи загиблого. Організація тактичних операцій.
5. Подальший етап розслідування:
  - а) обшук;
  - б) призначення судових експертиз.

Вказані питання розглядаються у зв'язку з вирішенням наведених фабул, за якими необхідно скласти плани розслідування.

Д о д а т к о в а л і т е р а т у р а

Борисенко І.В. Організація та проведення тактичних операцій при розслідуванні вбивств із розчленуванням трупа / Вісн. Акад. правових наук України. – Х., 2001. – № 3 (26). – С. 213-226.

Коновалова В.Е. Убийство: искусство расследования: Монография. – Х., 2001.

Шиканов В.И. Информация к тактической операции “Атрибуция трупа”: Учеб. пособие. – Иркутск, 1975.

Ф а б у л и

1. 5 вересня 200_ р. до прокуратури району від громадянина Золотарьова І.К. надійшла заява такого змісту.

“15 серпня о 10 год ранку я та моя дружина Золотарьова Ніна Сергіївна виїхали на дачу, яка знаходиться в селищі Покотилівка.

На вокзалі я купив два квитки на потяг, що відходив о 10 год 45 хв. Людей було дуже багато, сісти в один вагон ми не змогли. Я посадив дружину в дитячий вагон, а сам сів в інший. На станції Покотилівка я вийшов із вагона і почав чекати дружину, але її на платформі не було. Я почекав ще два потяги з Харкова і, не дочекавшись дружини, повернувся додому. Приїхав о 10 год вечора. Про зникнення Ніни я не повідомляв, бо не хотів засмучувати її матір і сестру, припускаючи, що вона покинула мене і повернеться. Тому я сказав, що Ніна залишилася на ніч у родички Клавдії, володарки сусідньої дачі. Однак, коли 20 серпня до нас приїхала Клавдія і на запитання родичів відповіла, що Ніни у неї не було і в останній раз вона її бачила місяць тому, я змушений був про все розповісти.

Прошу розшукати мою дружину Ніну Сергіївну Золотарьову 1955 р. народження. Не виключена можливість, що вона поїхала від мене. Про це вона казала неодноразово”.

Було встановлено, що останні два роки спільного життя Золотарьови дуже часто сварилися між собою. Крім того, мати Золотарьова була проти цього одруження і свого часу вимагала, щоб Золотарьов одружився з Козловою Марією Андріївною, яка їй більше подобалася.

2. 28 грудня 200__ р. за 100 м від залізничної станції Левада на колії було знайдено труп невідомої людини. Слідчий прокуратури, який проводив огляд місця події, встановив, що на голові трупа є пошкодження. У кишенях одягу документів, що посвідчують особу потерпілого, не виявлено. За 3 м від трупа і далі на північ від колії залізниці, на стежці, яка веде до переїзду, виявлено сліди взуття.

Оперативно-розшуковими діями встановлено, що біля місця, де знайдено труп, залізничники бачили робітників, які працювали на колії.

3. 12.09.200__ р. в затоці р. Дніпро (м. Київ) була виявлена нижня частина трупа чоловіка, упакована в поліетиленовий мішок, перев'язаний білизняною вірвовкою. Спеціаліст висловив припущення, що вузли на вірвовці за зовнішнім виглядом нагадують ріфовий (професійний морський) вузол. Двома днями пізніше в трубі ливнестоку знайдено верхню частину трупа чоловіка, упаковану в матроський тільник та перев'язану електрошнуром, а інші предмети одягу загорнуті у віконну штору, а потім – у поліетиленову плівку. При їх огляді виявлено:

- 1) на поліетиленовій плівці – досить чіткі відбитки пальців рук;
- 2) на простиралі – декілька волосинок невідомого походження темного кольору, схожих на шерстинки тварини;
- 3) на матроському тільнику – 5 волосинок сивого кольору;
- 4) на частинах трупа – наявність великої кількості личинок мух.

Через добу в озері виловили труп невідомої жінки зі слідами численних ушкоджень, складений пополам і загорнутий у такий же поліетиленовий мішок.

У ході розслідування встановлено і особи вбитих – подружжя Клімових, які, приїхавши в це місто, зупинилися у сестри дружини. Одного разу вони пізно повернулися додому, чим викликали невдоволення сестри. У зв'язку з цим вони відразу ж пішли з будинку, сказавши, що пошукають притулку в іншому місці. Більше їх ніхто не бачив. Було висунуто припущення, що вбивство вчинено в районі житлового масиву, де виявлено трупи.

На основі огляду і проведених експертиз встановлено такі дані: 1) удари потерпілим, що призвели до смерті, наносилися з великою силою; 2) предмети одягу, використаного для упаковки трупів – 54-56 розміру; 3) сиве волосся, виявлене на упаковці, не належить вбитим; 4) один з вузлів вірьовки – ріфовий (професійний морський вузол); 5) виявлене в упаковці волосся належить собаці, найвірогідніше німецькій вівчарці; 6) труп розчленовано сокирою та ножем.

4. 25 серпня 200_ р. о 23 год у квартирі громадянки Долженко знайдено її труп з ознаками насильницької смерті. При огляді місця події на підлозі виявлено чіткі сліди взуття і два гудзики, що, за словами сімнадцятирічної племінниці, яка живе у родички, не належали їм. Напередодні квартиру Долженко відвідували Іванов і Носов – працівники будуправління № 2, які запрошували племінницю Долженко на танці. У день вбивства племінниця Долженко була на роботі у вечірню зміну. Коли вона прийшла додому і виявила труп, одразу ж повідомила в міліцію.

З а н я т т я 3. Розслідування вбивств на замовлення

П л а н

1. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення.
2. Обставини, що підлягають з'ясуванню.
3. Планування та організація розслідування.
4. Початковий етап розслідування.

Додаткова література

Тимошенко Б.Ф. Новые возможности раскрытия заказных убийств, терактов и других тяжких преступлений: Метод. рекомендации. – Х., 1997.

Шепітько В.Ю. Особливості криміналістичної характеристики вбивств на замовлення // Використання досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю. – Х., 1997.

Завдання.

За наведеною фабулою визначити ознаки вбивства на замовлення. Запропонувати першочергові слідчі дії та оперативно-розшукові заходи.

Ф а б у л а

13 січня 200_р. у Харкові по вул. Клочківській у ліфті на восьмому поверсі дев'ятиповерхового будинку було знайдено труп директора комерційної фірми Мащенко з вогнепальними пораненнями. При огляді місця події на площадці між сьомим та восьмим поверхами виявлено стріляні гільзи калібру 7,62 мм і валізу, в якій був автомат АКС-74У. За шахтою ліфта знайдено стріляні гільзи калібру 9 мм і пістолет Макарова зі спіялим номером. При огляді трупа слідчий виявив вогнепальні поранення в правому боці та потилиці загиблого.

Т е м а 4. РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК, ГРАБЕЖІВ, РОЗБІЙНИЦЬКИХ НАПАДІВ

(2 год)

З а н я т т я

П л а н

1. Криміналістична характеристика крадіжок.
2. Криміналістична характеристика грабежів та розбійницьких нападів.

3. Планування розслідування. Типові слідчі версії.
4. Початковий етап розслідування крадіжок.
5. Початковий етап розслідування грабежів та розбійницьких нападів.

Додаткова література

Звирбуль А.К., Смыслов В.И. Расследование краж, грабежей и разбойных нападений. – М., 1982.

Любичев С.Г. Расследование хищений, совершаемых посторонними лицами // Методика расследования отдельных видов преступлений. – М., 1982.

Расследование грабежей и разбойных нападений / Под ред. А.Ю. Головина. – Тула, 2001.

Степичев С. С. Расследование краж государственного и общественного имущества, совершенных путем взлома хранилищ. – М., 1960.

Черный Г.А. Криминалистическая характеристика разбоев, связанных с проникновением в жилище // Нова Конституція України і проблеми вдосконалення законодавства. – Х., 1997.

Шурухнов Н.Г. Расследование краж. – М., 1999.

Т е м а 5. РОЗСЛІДУВАННЯ ПІДПАЛІВ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИНИКНЕННЯМ ПОЖЕЖІ (2 год)

З а н я т т я

П л а н

1. Криміналістична характеристика підпалів та інших злочинів, пов'язаних із виникненням пожеж.

2. Особливості порушення кримінальних справ про підпали та інші злочини, пов'язані з виникненням пожеж. Обставини, що підлягають з'ясуванню.

3. Типові слідчі ситуації та основні напрямки розслідування підпалів та інших злочинів, пов'язаних із виникненням пожеж.
4. Висунення слідчих версій та планування розслідування.
5. Призначення експертиз (пожежно-технічна, криміналістична та ін.).

Завдання.

За наведеною фабулою:

- 1) висунути та обґрунтувати слідчі версії;
- 2) скласти план розслідування;
- 3) визначити тактику проведення окремих слідчих дій.

Ф а б у л а

У ніч з 2 на 3 квітня 200_ р. у магазині “Клондайк” виникла пожежа, у результаті якої згоріла більша частина приміщення та матеріальні цінності, які там були. Пожежа виникла під час роботи ревізійної комісії по зняттю залишків товарно-матеріальних цінностей. Слідчий при допиті завідуючого магазином Бурундукова В.П. з'ясував таке:

“2 квітня 200_ р. о 23 год 50 хв у магазин прийшов сторож Бабков І.Г. для прийняття його під охорону. Бурундуков В.П. у присутності Бабкова І.Г. закрив двері чорного ходу зовні на навісний замок, потім вони зайшли через парадний хід до магазину і закрили двері чорного ходу, які ведуть до підсобного приміщення, ще на дві дверні защіпки. Не зважаючи на те, що в магазині ще залишалася працювати ревізійна комісія, сторож розписався в журналі про прийняття магазину під охорону і пішов на інші об'єкти. Через 30 – 40 хв. комісія закінчила роботу і всі її члени вийшли з магазину через парадні двері, які Бурундуков В.П. закрив на внутрішній та навісний замки. Ключ від навісного замка він віддав голові ревізійної комісії, а ключі від внутрішнього замка тих же дверей та навісного замка дверей чорного ходу взяв із собою, після чого пішов додому. Додому він повернувся о 1 год. ночі і був там до того часу, поки о 3 год. 25 хв. його не розбудив сусід Бузикін Д.В., який повідомив про пожежу в магазині. Про причини пожежі йому не відомо”.

Додаткова література

- Григорьян А.С. Расследование поджогов. – М., 1971.
- Зернов С.И. Техничко-криміналістическое обеспечение расследования преступлений, связанных с пожарами. – М., 1996.
- Попов И.А. Расследование пожаров: правовое регулирование. Организация и методика: Учеб. пособие. – М., 1998.
- Степаненко С.Г. Дослідження пожеж: Довід.-метод. посібник. – К., 1999.
- Цимбал М.Л. Розслідування пожеж (огляд місця події та проблеми застосування спеціальних знань): Монографія / За ред. проф. В.Ю.Шепітька. – Х., 2004.
- Чешко И.Д. Экспертиза пожаров (объекты, методы, методики исследования) / Под ред. Н.А.Андреева. – С.-Пб., 1997.

Т е м а 6. РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

(4 год)

З а н я т т я 1. Основні положення розслідування дорожньо-транспортних подій

П л а н

1. Криміналістична характеристика дорожньо-транспорт-них подій.
2. Слідчі версії і планування розслідування.
3. Початковий етап розслідування.
4. Особливості тактики проведення першочергових слідчих дій та оперативно-розшукових заходів.

Л а б о р а т о р н а р о б о т а 13

У позааудиторний час скласти план розслідування дорожньо-транспортної події та вирішити в письмовій формі слідчу фабулу, запропоновану викладачем.

Додаткова література

Еленюк Г.А., Ищенко П.П., Ярослав Ю.Ю. Использование специальных познаний при расследовании дорожно-транспортных происшествий. – Караганда, 1987.

Жулев В.И. Предупреждение дорожно-транспортных происшествий. – М., 1989.

Митрохина З.И. Расследование преступных нарушений правил безопасности движения на городском электрическом транспорте: Учеб. пособие. – Х., 1977.

Новиков С.И., Ярамышьян Ш.Ш. Следственный эксперимент при расследовании дорожно-транспортных происшествий: Учеб. пособие. – К., 1986.

Онучин А.П. Проблемы расследования дорожно-транспортных происшествий с учетом ситуационных факторов. – Свердловск, 1987.

Розслідування обставин дорожньо-транспортних пригод / Авторі-уклад.: Шевцов С.О., Дубонос К.В. – Х., 2003.

З а н я т т я 2. Аналіз планів розслідування дорожньо-транспортної події

На занятті студенти доповідають про вирішення слідчої фабули, запропонованої на попередньому занятті, а також розглядають питання, які вирішуються автотехнічною експертизою.

Завдання.

Скласти план розслідування за наведеними фабулами.

Ф а б у л и

1. На трасі Харків – Сімферополь (40 км від Харкова) було знайдено жінку в непритомному стані з пошкодженнями голови. При огляді місця події за два метри від потерпілої виявлено чіткі сліди гальмування автомобіля (довжина сліду 3 м 20 см), численні частинки фарби жовтого кольору. Одна з частинок фарби розміром 1х2 см мала чіткий обрис п'ятикутної форми. На краю шляху знайдено розсіпані вишні. Інспектором ДАІ був помічений автомобіль МАЗ, на бампері якого висіла корзина. На значній швидкості машина зникла в напрямку м. Лозова.

2. 16 квітня 200_р. на дорозі знайдено труп громадянки Стороженко. При огляді місця події на блузі потерпілої виявлено плями масляної рідини. На передній частині спідниці потерпілої чітко відбився слід протектора автомобіля. За припущенням фахівця (автотехніка) сліди були залишені машиною ГАЗ-51. У результаті оперативно-розшукових дій встановлено, що автогосподарствами району в цей час було виряджено в рейс сім машин такої марки.

3. 13 березня 200_р. на трасі Харків – Белгород перевернувся автомобіль ГАЗ-63, яким керував водій Осовський. Було пошкоджено будівлю біля дороги і завдано травми пасажиром. При огляді транспортного засобу виявлено обрив гальмової трубки заднього лівого колеса автомобіля.

Т е м а 7. РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ (2 год)

З а н я т т я. Основні положення розслідування порушень правил охорони вод і атмосферного повітря

П л а н

1. Криміналістична характеристика злочинних порушень правил охорони вод і атмосферного повітря.
2. Слідчі версії і планування розслідування.
3. Початковий етап розслідування.
4. Види судових експертиз та їх призначення.
5. Тактичні операції при розслідуванні злочинів проти довкілля.

Додаткова література

Про екологічну експертизу: Закон України від 09.02.1995 р. № 45/95-ВР // Відомості Верхов. Ради України. – 1995. – № 8. – Ст. 54.

Расследование преступных загрязнений водных объектов и атмосферного воздуха. – М., 1981.

Резван А.П. Подготовка и назначение экспертиз по делам о загрязнении водоемов и воздуха: Учеб. пособие. – Волгоград, 1982.

Экологические преступления: Квалификация и методика расследования / Под ред. В.Е. Коноваловой, Г.А. Матусовского. – Х., 1994.

Завдання.

У позааудиторний час скласти план розслідування за однією з наведених фабул.

Ф а б у л и

1. По території міста тече річка, витокami якої є декілька компактно розташованих джерел. Навесні, під час льодоходу, було помічено крижини, покриті мазутом. На берегах річки розташовані промислові підприємства, які можуть бути джерелами забруднення, проте місця зливу там не виявлено. У результаті спостереження було встановлено, що мазут з'являється саме з витоків річки. Поблизу них не виявлено підприємств, які могли б їх забруднювати. При розширенні меж огляду встановлено, що на двох автобазах, розташованих на значній відстані від витоків, є колодязі для зберігання мазуту, не обладнані належним чином. Сума заподіяних збитків становить 51500 грн.

2. Працівниками санітарно-епідеміологічної служби м. Лозова зафіксовано факт перевищення норм гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин у повітрі над житловим масивом міста, у результаті чого декілька осіб звернулися до районної лікарні з симптомами отруєння. При перевірці вказаного факту встановлено, що неподалік від житлового масиву є промислове підприємство – потенційний забруднювач повітря. Оперативно-розшуковими заходами встановлено, що приблизно в цей час літаками цивільної авіації району провадилися роботи по боротьбі зі шкідниками на полях, і один з літаків, порушивши маршрут, занадто наблизився до населеного пункту.

Т е м а 8. РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ

(2 год)

З а н я т т я

П л а н

1. Криміналістична характеристика злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами.

2. Особливості порушення кримінальних справ про злочини, що вчиняються організованими злочинними групами. Обставини, які підлягають з'ясуванню.

3. Висунення слідчих версій та планування розслідування.

4. Типові слідчі ситуації та основні напрямки розслідування.

5. Тактика окремих слідчих дій та оперативно-розшукових заходів.

6. Тактичні операції при розслідуванні злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами.

Завдання.

За однією з наведених фабул.

1) вказати ознаки організованого угруповання і злочинної організації;
2) визначити обставини, що вказують на організований характер злочину;

3) скласти план розслідування злочину та визначити особливості тактики проведення слідчих дій стосовно даної категорії злочинів.

Ф а б у л и

1. Протягом вересня – жовтня 2002 р. групою злочинців з метою заволодіння наркотичними засобами було вчинено декілька розбійницьких нападів на лікарів бригад швидкої медичної допомоги.

Вказані злочини вчинювалися за таких обставин: у період між 23 і 24 год надходив телефонний дзвінок по “03” з телефонів-автоматів, розташованих поблизу багатоповерхових корпусів. Злочинці називали адресу й у цьому під’їзді влаштовували засідку. Коли прибували медичні працівники, злочинці під погрозою відбирали наркотичні засоби і зникали з місця злочину.

2. Група із восьми осіб на території Харківської обл. протягом трьох років періодично скоювали напади на окремих громадян та підприємства, а також займалися вимаганням грошей у підприємців.

Д о д а т к о в а л і т е р а т у р а

Аверьянова Т.В. Особенности расследования преступлений организованных преступных сообществ // Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования: Учебник / Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Бородулин А.И. и др.; Под ред. Т.В. Аверьяновой и Р.С. Белкина. – М., 1997. – С. 345-366.

Варцаба В.М. Розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами (тактико-психологічні основи): Монографія / За наук. ред. проф. В.Ю. Шепітька – Х., 2004.

Здоровко С.Ф. Розслідування вбивств, що вчиняються організованими злочинними групами (типові тактичні операції). – Х., 2003.

Зорин Г.А., Танкевич О.В. Криминалистическая характеристика транснациональных преступных групп. – Гродно, 1997.

Основы борьбы с организованной преступностью / Конов А.И., Куликов В.И., Овчинский А.С.; Под ред. В.С. Овчинского, В.Е. Эминова, Н.П. Яблокова. – М., 1996.

Сташис В. Деякі аспекти боротьби з організованою злочинністю // Вісн. Акад. правових наук України. – 2000. – № 4 (19). – С. 133-141.

Шепитько В.Ю. Тактика расследования преступлений, совершаемых организованными группами и преступными организациями. – Х., 2000.

Яблоков Н.П. Расследование организованной преступной деятельности. – М., 2002.

З М І С Т

<u>Загальні положення</u>	3
<u>Розділ I.</u> Методологія криміналістики.....	4
Тема Криміналістична ідентифікація.....	4
<u>Розділ II.</u> Криміналістична техніка.....	6
Тема 1. Основи криміналістичної техніки.....	6
<u>Тема 2.</u> Судова фотографія.....	7
<u>Тема 3.</u> Трасологія.....	9
<u>Тема 4.</u> Судова балістика.....	16
<u>Тема 5.</u> Техніко-криміналістичне дослідження документів.....	19
<u>Тема 6.</u> Криміналістичне дослідження письма.....	22
<u>Тема 7.</u> Ідентифікація людини за ознаками зовнішності	24
<u>Тема 8.</u> Кримінальна реєстрація.....	26
<u>Розділ III.</u> Криміналістична тактика.....	27
Тема 1. Основи криміналістичної тактики. Організація і планування розслідування.....	27
<u>Тема 2.</u> Тактика огляду місця події.....	29
<u>Тема 3.</u> Тактика відтворення обстановки і обставин події.....	33
<u>Тема 4.</u> Тактика обшуку і виїмки.....	35
<u>Тема 5.</u> Тактика допиту.....	35
<u>Тема 6.</u> Тактика пред'явлення для впізнання.....	38
<u>Тема 7.</u> Тактика призначення та проведення судових експертиз.....	42
<u>Розділ IV.</u> Методика розслідування окремих видів злочинів.....	45
Тема 1. Загальні положення методики розслідування злочинів.....	45
<u>Тема 2.</u> Розслідування привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.....	46
<u>Тема 3.</u> Розслідування вбивств.....	51
<u>Тема 4.</u> Розслідування крадіжок, грабежів, розбійницьких нападів.....	56
<u>Тема 5.</u> Розслідування підпалів та інших злочинів, пов'язаних із виникненням пожежі.....	57
<u>Тема 6.</u> Розслідування злочинних порушень правил	

	безпеки дорожнього руху.....	59
<u>Тема 7.</u>	Розслідування злочинів проти довкілля.....	61
<u>Тема 8.</u>	Розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами.....	63

19.01.2005. 84x108 1/32. 2.23. 81.
 600 . 2202.

IV

2004. .66
 19.01.2005. 84x108 1/32. 2.23. 81.
 600 . 2202.

2004. .66
 19.01.2005. 84x108 1/32. 2.23. 81.
 600 . 2202.

.77. . 61024.

.77. , 61024,